

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

מלמדים זכות - מיהו 'ילד'?

יחידת מבוא לזכויות הילד

מדריך למורה

קיימת שניות עמוקה בדרך בה אנו מתייחסים לילדים: מחד גיסא, אנו רוצים להתייחס לילד כאל אדם השואל, לומד, מסיק מסקנות ומחליט החלטות כישות עצמאית. מאידך גיסא, אנו מודעים לכך שבתהליך התבגרות זה, כישוריו של הילד עדיין מתפתחים. תפיסה זו מעוגנת גם בחוק, המתייחס באופן שונה לילד, לקטין ולמבוגר, וכן ב"עקרון הכשרים המתפתחים", שהוא אחד מחמשת העקרונות המנחים את אמנת זכויות הילד של האו"ם, אותה אישרה מדינת ישראל בשנת 1991. לפי עקרון זה יש להתייחס לילדים בהתאם לשונותם וייחודם ולראות בהם בני אדם המצויים בתהליך התפתחות כושריהם ויכולותיהם. נגזר ממנו כי כל פגיעה בילד במהלך התפתחותו הינה בעלת השלכות מרחיקות לכת על עתידו (1). התפיסה כי ילד הוא אדם מלא היא תפיסה חדשה יחסית, שהחלה להשתרש רק במאה ה-20. עם זאת, בתרבות ישראל אנו מוצאים רף גבוה של מחויבויות של ההורים והמבוגרים כלפי הילדים, שמהן נגזרת ההבנה כי לילד קיימות זכויות שונות. כך למשל, התלמוד הבבלי במסכת קידושין מפרט מה הן מצוות הבן על האב: "האב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות ויש אומרים – אף להשיטו במים" (דף כ"ט ע"א).

השאלות המרכזיות העומדות לדיון ביחידה זו הן:

- מדוע יש צורך בזכויות המיוחדות לילדים, 'זכויות הילד/ה'?
- מי נכלל תחת ההגדרה 'ילד/ה'?

היחידה תעסוק בבירור ההגדרות השונות למושג 'ילד' ובמשתמע מהן ויושם בה דגש על משמעותה וייחודה של תקופת הילדות. חלק זה יהווה גם מבוא להיכרות ראשונית של הילד עם האמנה הדואגת לזכויותיו.

1 מתוך הדוח הכללי של ועדת רוטלוי לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומם בחקיקה, עמוד 255-265

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

מטרות:

- התלמידים יכירו עמדות שונות של בני תקופות שונות ביחס לילדות.
- התלמידים יכירו את התהליך בו התפתחו זכויות הילד ויעמדו על ההקשר החברתי של תהליך זה.
- התלמידים יעמדו על כמה מזכויות הילד בתנאי מציאות שונים.
- התלמידים יעמדו על האחריות המתלווה לזכות, בהקשר לזכויות הילד.
- התלמידים יכירו הגדרות שונות לתקופת הילדות ויעמדו על משמעותיהן המשפטיות של הגדרות אלה.

'מלמדים זכות' –סדרת מערכי שיעור העוסקת בזכויות שונות מתוך האמנה לזכויות הילד ומיועדת לכיתות חטיבת הביניים. כל יחידת לימוד ערוכה בצורת גיליון של עיתון, אותו יש להציג בפני התלמידים, אשר בעמודיו השונים מובאים היבטים שונים של הנושא המדובר. למורים קיים 'מדריך למורה' בכולל הרחבות, הארות, פירושים והצעות שונות לפעילויות, לדיון ולדרכי לימוד מגוונות.

נושאים לשיעורים אפשריים ע"פ דפי העיתון :

חלק א –'זכות קדימה' לילד, והאחריות הנגזרת ממנה
חלק ב - 'ילד' - עניין של הגדרה?

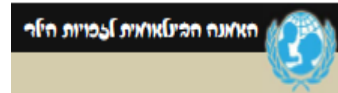
בכל דף עיתון מופיע נושא נפרד, העומד כמערך שיעור בפני עצמו. אתם מוזמנים לבחור את נושאי הלימוד ולסדרם לפי מידת התאמתם לכיתה והעדפתכם האישית.

כותבים: טובה בן ארי - מפקחת על זכויות התלמיד במשרד החינוך, ד"ר רבקה צפיר - מנהלת תוכנית "רוח יהודית", דניאל קנדלר - מנהל תוכן, טליה אפיק - גרוסמן, עתר פולק - גיבל, יוסי מיכל - מדריך ארצי. עיצוב: רותי ענקי. תצלומים: ויקי שיתוף, פיקיוקי.
כתובת האתר לזכויות התלמיד: www.education.gov.il/zchuyot
© כל הזכויות שמורות למשרד החינוך.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

מקרא לפינות העיתון:

סעיפים מתוך האמנה הבינלאומית לזכויות הילד

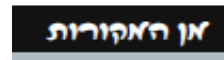

(מתוך האתר לזכויות התלמיד במשרד החינוך)

מקור מרכזי מתוך ארון הספרים היהודי

מובאה מתוך המקורות

דוגמאות מהעולם

בפינה זו על התלמיד להביע את דעתו בקשר לדילמה העולה מתוך

היחידה

בפינה זו על התלמיד לענות לשאלה שנשאלת על ידי תלמיד בן גילו בנושא.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

חלק א - זכות קדימה לילד,
והאחריות הנגזרת ממנה

א. פתיחה:

רשמו על הלוח את המשפטים הבאים, ובקשו מכל תלמיד להשלימם במחברת:
טוב להיות ילד כי...
לא טוב להיות ילד כי...

שמעו את התשובות השונות וכתבו אותן על הלוח בשתי רשימות נפרדות. (לדוגמא: **טוב להיות ילד כי**: אפשר לשחק/ לא צריך לעבוד/ דואגים לי וכו'. **לא טוב להיות ילד כי**: אומרים לי מה לעשות/ לא מתייחסים אלי ברצינות/ אין לי כסף משל עצמי ועוד).

דונו בשאלות הבאות:

- כיצד מצטיירת תקופת הילדות על פי תרגיל הפתיחה? נמקו.
- האם יש תקופה אחרת בחיי אדם, כגון גיל ההתבגרות, תקופת ההורות, גיל שיבה, או כל תקופה אחרת אחרת, שנראית בעיניכם טובה יותר? אם כן – איזו ומדוע?
- האם אתם מחשיבים עצמכם כילדים? (שימו לב: התשובה לשאלה זו תלויה מאוד בשכבת הגיל בה תועבר הפעילות, וכן בהגדרות שונות של המונח ילד-עליהן נדון בהמשך היחידה).
- "חבל על תקופה זו שהולכת ואינה חוזרת"

קראו ביחד עם התלמידים את המקור (המצוי בדף העיתון בעמוד 1):

כתבת אקור

בית החדרש מתגעגעים לתקופת הילדות

חבל על תקופה זו שהולכת ואינה חוזרת!
מאי היא?

אמר רב חסדא: הילדות [=ינקותא]
כי בא רב דימי ואמר: הילדות - נזר
[=עטרה, תכשיט] של ורד..."

מתורגם מהתלמוד הבבלי, מסכת שבת קנ"ב ע"א

רב חסדא: אמורא בבלי מהדור השני והשלישי של תקופת האמוראים, במאה השלישית והרביעית. דין וראש ישיבת סורא שבבבל. רב חסדא נודע בשקדנותו ובתורתו, והיה ממעט לישון בלילות. מאמריו של רב חסדא רבים והם מקיפים תחומים רבים

טובה בן-ארי, מפקחת ארץ
המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד:
www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

בהלכה ובאגדה, דברי מוסר ודרך ארץ.

רב דימי: אמורא מהדור השלישי והרביעי לאמוראי בבל. מידע על ימי נעוריו אינו מוזכר כלל במקורות. בבגרותו היה רב דימי נוהג לנסוע בין ארץ ישראל ובבבל ולמסור מדברי תורתם של חכמים.

שאלו את התלמידים:

- מה מאפיין את תקופת הילדות, על פי רב חסדא? (הצער על כך שהיא הולכת לבלי שוב).
- מדוע אפיין רב חסדא את תקופת הילדות באופן המתואר?
- מדוע, לדעתכם, מביא רב חסדא את תקופת הילדות כדוגמא?
- למה מדומה הילדות, על פי רב דימי?
- מדוע, לדעתכם מדומה הילדות ל'נזר של ורד'? מה מסמל הורד בהקשר זה של 'ילדות'?
- (פריחה, רוד, שמחה, קוצניות, פגיעות - משהו שצריך להגן ולשמור עליו, עדינות ועוד).
- חזרו לפעילות הפתיחה. לאיזה משפט, לדעתכם, מתקשר הדימוי של רב דימי ("טוב להיות ילד" או "לא טוב להיות ילד")? נמקו.

משימה: חשבו על דימויים נוספים לתקופת הילדות, הציגו אותם והסבירו מה עומד מאחורי כל דימוי שבחרתם.

ניתן להציג את הפתגמים והמשפטים הבאים, העוסקים בילד ובילדות, ולבקש מכל זוג לבחור משפט אחד הנוגע לליבו, להציגו בפני הקבוצה ולהסביר את משמעותו בעיניו.

- "ילד הוא מבוגר עם רגליים קצרות" (יאנוש קורצ'אק)
- "כל מה שילד צריך הוא מבוגר אחד שיאמין בו" (הרב שלמה קרליבך)
- "מקום ילדים מצויים שם – שם גם תור הזהב" (נובאליס)
- "הילדים הם גשר אל עצמנו, שנתן לנו הזמן" (שלום חנוך)
- "מעיל קרוע ניתן לתקנו בנקל, אולם מילים קשות פוצעות את ליבו של הילד" (הנרי לונגפלו)
- "ישנו ילד מבריק המסתתר בתוך כל תלמיד" (מרווה קולינס)
- "ילדים צריכים מודל לחיקוי, לא מבקר" (ג'וזף ג'וברט)
- "כשאגדל ארצה להיות ילד קטן" (ג'וזף הלר)
- "האיש הזה טוען שתקופת הילדות כולה מתוקה כמו עוגה שנאפתה מבצק מגדניות מובחר. איך יכול אדם מבוגר לשכוח את ימי ילדותו, עד שיום אחד הוא כבר לא זוכר כמה עצובים יכולים ילדים להיות לעתים?" (אריך קסטנר, הכיתה המעופפת)

משרד החינוך המינהל הפדגוגי אגף יישומי חוק ומדיניות הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

ג. האמנה לזכויות הילד

קראו את המקור הבא (המופיע בדף 1 בעיתון) ודונו בשאלות הבאות:

שאלות הבנה:

- רשמו את הנושאים בהם עוסקת אמנת זכויות הילד. סמנו אילו מהנושאים חש/ובים לכם במיוחד. דונו בקבוצה בשאלה מהן עשרת הזכויות החשובות לקבוצה ומהי האחריות הנגזרת מזכויות אלו בבית, בבית הספר ובקהילה.
- מה חשיבות האמנה לזכויות הילד?
- מדוע, לדעתכם, היה צורך לכתוב אמנה נפרדת לזכויות ילדים?
- מי יזם אמנה זו? מדוע לדעתכם? (רצוי לספק לתלמידים חומר רקע בנושא, על מנת שבינו את שלבי התהליך שהוביל לחתימת האמנה).
- לאילו זכויות זכאים הילדים על פי האמנה הבינלאומית של האו"ם בדבר זכויות הילד? עיינו בנוסח האמנה בשפה ידידותית והתייחסו ל:

- ✓ זכות שעוררה בכם עניין
- ✓ זכות שהפתיעה אתכם
- ✓ זכות שהעלתה אצלכם שאלות

- "בהטעמן את הצורך להקדיש לילד תשומת לב מיוחדת" – מדוע לדעתכם נזקק הילד לתשומת לב מיוחדת, במובחן ממבוגרים? כיצד תשומת לב זו יכולה לבוא לידי ביטוי בחיי כל ילד/ה?

שאלות לדיון:

- האם, לדעתכם, הילד נזקק להגנה נוספת, מלבד הגנה הניתנת לו על ידי המבוגרים האחראים עליו? נמקו מדוע.
- הסבירו האם, לדעתכם, אמנת זכויות הילד היתה יכולה לתת מענה לקשיים אותם חוו הילדים במקורות שקראתם. אם כן – כיצד?
- האם, לדעתכם, נכון שתהיה אמנה בינלאומית שתכלול את כל ילדי העולם, או שעל כל מדינה להרכיב אמנה משלה?

מדרש תמונה: ההצהרה על זכויות האדם והאזרח.

/6

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף יישומי חוק ומדיניות

הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

כאן, יש לתת לתלמידים רקע היסטורי על התפתחות זכויות האדם בכלל ועד לקביעת אמנת זכויות הילד. בכדי להבהיר השתלשלות זאת, יש לדבר על שלושה שלבים:

1. **הצהרת זכויות האדם והאזרח** - נכתבה בעקבות המהפכה הצרפתית (מומלץ להרחיב את ידע התלמידים על כך, בכיתה, כמשימת בית או במסגרת לימודי ההיסטוריה והאזרחות). הצהרה זו אינה מסמך בינלאומי מקובל ומוסכם על כל אומות העולם. שימו לב כי התמונה המתייחסת להצהרה זו מעוצבת כ'לוחות הברית' ומהווה 'מדרש תמונה'. הסמכתה בעיתון זה לצד ציטוט מאמנת זכויות הילד נועדה להמחיש את הזיקה הרעיונית שבין שני הטקסטים.
2. **ההכרזה לכל באי העולם בדבר זכויות האדם** - נחתמה ואושרה באו"ם ב- 1948 והיא מסמך בינלאומי.

3. **אמנת זכויות הילד** - עצרת האו"ם הסכימה בשנת 1989 לאמץ את האמנה ולצרפה לחוקים הבינלאומיים. בישראל אושרה האמנה בשנת 1991.

- לאחר לימוד רקע על המהפכה הצרפתית וההצהרה שבאה בעקבותיה, בקשו מהתלמידים להתבונן בתמונה המופיעה בעיתון ובכיתוב שמתחתיה: **"ההצהרה... תנאים לכל אדם באשר הוא"**, ושאלו האם, לאור הרקע עליו למדו, ילדים נכללו בהצהרה זו?
- הצהרת זכויות האדם והאזרח נכתבה בשנת 1789. מדוע לדעתכם לקח זמן כה רב (200 שנה!) עד שנקבעה אמנת זכויות הילד? מדוע, לאחר ההבנה כי יש לתת להכרזה תוקף אוניברסאלי, נדרשו 40 שנה בין חתימת ההכרזה על זכויות אדם באו"ם ועד לחתימה על אמנת זכויות הילד?

ד. הילדות בראי התקופות

בדף העיתון (עמ' 2) מובאים מספר מקורות העוסקים במעמדם של ילדים בתקופות היסטוריות ובתרבויות שונות. חלקו את התלמידים לזוגות והפנו כל זוג לאחד מקטעי המקור. הנחו אותם לנתח את המקור על פי השאלות הבאות:

- באילו קשיים נתקל הילד, על פי כל קטע? (נפשיים, רגשיים, פיזיים)
- מה טיב היחסים בין הילד למבוגר, על פי כל קטע? כיצד אתם מסבירים זאת?
- לאור הקטע - האם ילדים זקוקים לזכויות מיוחדות? אם כן – לאילו זכויות?
- עיינו באמנת זכויות הילד/ה והצביעו על זכויות בהן עוסקים הקטעים המתוארים בעיתון – אילו זכויות מופרות על פי הקטעים?

לאחר מכן ערכו דיון במליאה הכיתתית, בו יקריא ויציג כל זוג את מסקנותיו. בסופו של כל קטע

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

יש שאלות מנחות להעמקה. תוכלו לחלק את השאלות הרלוונטיות לכל זוג או לחילופין, להיעזר בהן לדיון המסכם.

קטע מספר 1 (עמוד 2 בעיתון):

שאלו:

- מדוע אביו של התינוק לא שמע את בכיו?
- מהי תוכחת הסב לבנו?
- **"יש לחשוש לפגם בתורתו"** - נסו להגדיר מהו הדבר אשר גורם ללימוד התורה להיות פגום?
- איזו תכונה בסיסית צריכה להיות להורה/מורה בכדי שיחסו לילדים הנמצאים תחת חסותו, יהיה ראוי? (חמלה, ראיית הזולת וחיבור למתרחש בסיבתו האנושית-רגשית)

- מהי אחריותם של מבוגרים כלפי ילדים, על פי הקטע? מדוע?
- התייחסו לביטוי **"לשמוע בכיו של תינוק"** - מה משמעות הביטוי? למי הוא מתייחס?
- הביאו דוגמאות הממחישות, לדעתכם, את המסר המועבר בסיפור.

קטע מספר 2 (עמוד 2 בעיתון):

התבוננו בתמונות הבאות, וקראו את הקטע שבסמוך להן בדף העיתון:

/8

טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד
המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756
education.gov.il@E-mail: tovabe, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

האט היסטורי

העסקת ילדים בתנאי עבדות!

הפגנת ילדים יהודים
נגד העסקת ילדים
בתנאי עבדות, 1909,
ניו יורק, במצעד
אחד במאי
יום הפועלים.

העסקת ילדים,
גרמניה, 1909.

ילד צעיר סוחב
עגלה עמוסה
בפחמים במכרה,
ג'יימס דון, 1905.

אזור הספרות

מנקה ארובות קטן עובד בתנאים

היה היה פעם מנקה ארובות קטן, תום שמו... הוא לא ידע קרוא וכתוב, וזה בכלל לא היה איכפת לו; הוא מעולם לא התרחק, כי בחצר שגר בה לא היו מים...

במחצית משנות היום הוא בכה, ובמחצית האחרת הוא צחק. הוא בכה כשהיה מטפס ונכנס לתוך הארובות האפלות ומשפשף את ברכיו ואת המרפקים שלו עד זוב דם; וכשהפיה נכנס לתוך עיניו - דבר שקרה כל ימות השבוע; וכשבעל הבית היכה אותו - דבר שעשה כל ימות השבוע; וכשלא היה לו די אוכל לאכול, דבר שקרה גם כן כל ימות השבוע. והוא צחק בחצי השני של היום, כששיחק עם ילדי הרחוב בגלגולי מטבעות, או כשביצע קפיצות צפרדע מעל גדרות ועמודים, או כשזרק אבנים אל רגלי הסוסים הצועדים ברחוב, דבר שהיה בידור נהדר אם נמצא על ידו איזה קיר שאפשר להתחבא מאחוריו.

אשר לניקוי ארובות, לנָעֵב ולמכות - הוא קיבל אותם כאילו היו חוקי טבע, כמו הרוח, הגשם והרעם, והוא עמד בהם בגבורה ובסבלנות [...]

(מתוך: צרלס קינגסלי,
תרגום: אוריאל אופק, ילדי
המים, תשנ"ט, עמ' 7)

הרחבה: במאה ה-19, בתקופת המהפכה התעשייתית, ילדים נאלצו לפרנס את עצמם ואת משפחתם. מצב זה הוביל לניצול של ילדים שהתבטא בהעסקת תחת תנאי עבודה קשים ושכר נמוך. כך למשל, מנקי הארובות היו ילדים במקרים רבים יתומים, בני 5-14 שהוטל עליהם לזחול אל תוך הארובות ולנקות את הפיח שהצטבר בתנורי הפחם. הילדים התחילו את יום העבודה בשלוש לפנות בוקר, לפני הדלקת התנורים, ותנאי חייהם היו קשים ביותר. פעמים רבות, בשל השהות הממושכת בתוך הארובות והזחילה בתוכן התעקם גופם של הילדים והתעוות. בגלל תנאי עבודתם הקשים סבלו הילדים, מנקי הארובות, גם מכוויות וממחלות בדרכי הנשימה. ילדים רבים נפגעו קשה, הן פיזית והן נפשית. מציאות זו הולידה את התובנה כי יש צורך בהגנה על ילדים באמצעות זכויות מיוחדות.

- מה היה מקצועו של הילד בקטע זה? מדוע נאלץ לעסוק בניקוי ארובות?
- כיצד ניתן לתאר את תנאי חייו של הילד, על פי הקטע? כיצד הוא עצמו התייחס לחייו? האם ביקש לשנות את חייו?
- הקטע והתמונות מציגים תמונת מצב של ילדים שחיו בתקופת המהפכה התעשייתית. מה ניתן להסיק על מצבם של ילדים בתקופה זו, לאור מקורות אלו?
- מדוע, לדעתכם, העסקת ילדים באותה תקופה היתה דבר רווחי?

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

נספח העשרה:

בהקשר לספורים אודות היתומים שהועסקו בנקוי ארובות, ניתן להביא את הצווי בצורה האוסר על ענוי יתומים: " כָּל אֶלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תַעֲנוּן" (שמות כב, כא). הצווי מראה את דאגת התורה לילד שבאופן ספצפי אין מי שיתבע את זכויותיו.

אפשר לדון בהלכה הבאה מספר קצור שו"ע - סימן כט - מדות, שירגיל בהן האדם את עצמו: "חַיֵּב אָדָם לְהִזָּהֵר בִּיתוּמִים וְאֶלְמָנוֹת, שֶׁלֹּא יִדְבֹּר אֲלֵיהֶם אֶלָּא רַכּוֹת. וְיִנְהֹג בָּהֶן מִנְהַג כְּבוֹד, וְלֹא יִכְאִיבם אֶפְלוּ בְּדָבָרִים... וְעַד אֵימָתִי נִקְרָאִים יְתוּמִים לְעֵנֶן זֶה, עַד שֶׁיִּהְיוּ יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת כָּל צָרָתָם בְּעֶצְמָם כְּשֶׁאֵר כָּל הַגְּדוֹלִים:"

הערה למורה: רצוי לתת רקע על נושא המהפכה התעשייתית, זכויות עובדים בכלל וזכויות ילדים בפרט. הדבר יכול להיעשות בשיעור, כהרחבה של משימת בית וכחלק מלימודי ההיסטוריה והאזרחות. יש להדגיש כי בימי המהפכה התעשייתית (במאה ה-19) העסקת ילדים הייתה דבר נפוץ. בעקבות הניצול השיטתי של ילדים בתחום העבודה, ועם התפתחות שיח הזכויות, הוטלו הגבלות שנועדו להסדיר את העסקת הילדים באופן חוקי שיבטיח את שלומם הפיזי והנפשי של הילדים.

בהקשר לנושא זה, הפנו את התלמידים לסעיף 32 באמנת זכויות הילד: "המדינות החברות מכירות בזכותו של הילד להיות מוגן מפני ניצול כלכלי ומפני ביצוע עבודה העלולה להיות הרת סכנות או לפגוע בחינוך הילד או להזיק לבריאותו או להתפתחותו הגופנית, הנפשית, הרוחנית, המוסרית או החברתית.

המדינות החברות ינקטו צעדים תחקיקתיים, מנהליים, חברתיים וחינוכיים להבטחת הגשמתו של סעיף זה. למטרה זו ומתוך התייחסות להוראות מסמכים בינלאומיים אחרים, הנוגעים בדבר, ידאגו המדינות החברות במיוחד:

- א. לקבוע גיל מינימאלי או גילאים מינימאליים להעסקה בעבודה;
- ב. לקבוע תקנות מתאימות בעניין שעות ותנאי העסקה;
- ג. לקבוע עונשים מתאימים או סנקציות אחרות כדי להבטיח אכיפה יעילה של סעיף זה."

- אתרו מידע בעיתונות, באתרי האינטרנט, בסרטים ובמקורות מידע נוספים וספרו: מה הן הפגיעות האפשריות בילדים המועסקים בתנאי עבודה קשים ולא הוגנים?
- האם כיום ילדים מועסקים בתנאי ניצול? הציגו דוגמאות מהארץ ומהעולם
- כיצד, לדעתכם, ניתן למנוע מצבים של העסקת ילדים ובני נוער תחת תנאי ניצול ופגיעה בזכויותיהם?
- עיינו בסעיף 32 באמנת זכויות הילד והסבירו כיצד, מימושה של זכות זו עשוי לתת מענה לפגיעה בילדים המועסקים בתנאי עבודה קשים ותחת ניצול? מה ניתן לעשות על מנת שזכות

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

זו תמומש? מה אתם יכולים לעשות?

- **שאלת הרחבה:** האם עבדתם אי פעם? אם כן – האם היו ידועות לכם זכויותיכם בהתייחס לתנאי עבודה בהם מותר להעסיק אתכם? האם זכויות אלו היו ידועות למעסיקים שלכם? האם הם יישמו זכויות אלו?
- בדקו מה הם חוקי העסקת בני הנוער היום. (ניתן להפנות את התלמידים להעמקה בנושא בקישור של משרד החינוך, המפרט אודות חוק עבודת נוער, חוק שכר מינימום, תנאי העסקה והעסקה בחופשות הקיץ, חובות מעביד, תקנות שונות והגבלות בנושא זה:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/ChukimVeamanot/Chukim/AvodatYeladimUvneiNoar.htm>

משימת העשרה: ניתן לתת לתלמידים לבדוק באינטרנט באילו מדינות קיימת פגיעה מהותית בזכויותיהם של ילדים עקב העסקה לא חוקית המתבצעת ללא פיקוח.

קטע מספר 3 (עמוד 3 בעיתון):

סניף החינוך
מחוז תל אביב
אגף יישומי חוק ומדיניות
מספר אי.צ. תלמיד/תלמידה

ארון הספרות

הנסיך הקטן טוען: "תמיד צריך להסביר למבוגרים הכל..."

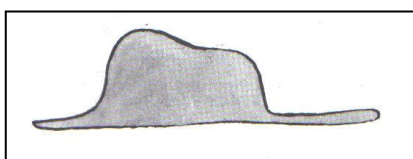

פעם בהיותי בן שש, ראיתי תמונה בספר המתאר יערות עד בשם 'מעשים שהיו'. היתה זו תמונת נחש בריח הבולע איזו חיה. הצלחתי בעזרת עיפרון לצייר את ציורי הראשון והראיתי למבוגרים ושאלתי אם ציורי מטיל אימה עליהם? הם השיבו לי: 'כלום צריך אדם לפחד מפני כובע?'. לאמיתו של דבר, לא היה זה כובע אלא דמותו של נחש בריח בעל פיל. לכן ציירתי את קרבו של הנחש הבריח כדי שיהא הדבר מובן גם למבוגרים: כי כך דרכם של המבוגרים: תמיד צריך להסביר להם הכל...

המבוגרים יעצו לי למשוך ידי מציור נחשים - בריחים מבפנים או מבחוץ ובמקום זאת לשקוד על לימודי בגיאוגרפיה, דברי-הימים, החשבון והדקדוק. וכך קרה לי כי בהיותי בן שש ויתרתי על אמנות הציור שבה נכוננו לי עתידות".

אנטואן דה סנט-אכזופרי, הנסיך הקטן על פי תרגום של אריה לרנר

הצעה מתודית: כשלב ראשוני ניתן לצייר על הלוח את תמונת נחש הבריח המעכל את הפיל שבלע, לבקש מהתלמידים לנחש מהו ציור זה ולתת להם להעלות אפשרויות שונות.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

לאחר מכן יש להתייחס למקור עצמו.

שאלו:

- מה היה השוני בין ציורו הראשון של הילד בן השש לבין ציורו השני?
- מדוע היה על הילד לצייר את הציור השני?
- מה היתה עצת המבוגרים לילד? מה דעתכם על עצה זו?
- כיצד התייחס הילד לעצה זו? איזה מחיר שילם על כך?
- מהו ההבדל בין תפיסתם של הילדים לזו של המבוגרים, על פי הקטע? פרטו.
- מה לדעתכם חושב הילד על המבוגרים? נמקו.
- האם קרה לכם שראיתם משהו באופן שונה ממבוגר? (אפשר לבקש לכתוב, לספר בזוגות).
תארו מקרה שבו צפיתם בסרט, קראתם סיפור או השתתפתם בשיחה עם מבוגרים – הורים או מורים. במה ההתייחסויות שלכם ושל המבוגרים היו דומות? במה הן היו שונות? כיצד אתם מסבירים את ההבדלים?

קטע מספר 4 (עמוד 3 בעיתון):

קראו עם התלמידים את הכתבה הבאה (בדף העיתון). שאלו:

- מהי הגדרת ילד/ה ע"פ אמנת זכויות הילד הבינלאומית שאושרה במדינת ישראל?
- האם סוריה אישרה את אמנת זכויות הילד הבינלאומית?
- מהי המציאות המתוארת בסוריה?
- מדוע לוקחים הילדים בסוריה חלק בהתקוממות? מה דעתכם על כך?
- מה הייתם כותבים לועדת זכויות הילד באו"ם לאחר קריאת ידיעה זו? נסחו מכתב.....
- מהי משמעות הביטוי "ילדות שהופקרה"? הסבירו ותנו דוגמאות.
- **שאלה למחשבה:** מהו גיל הגיוס לצבא במדינת ישראל? מהו ההיגיון העומד מאחורי קביעת גיל זה?

משימת סיכום:

הנחו את התלמידים לקרוא את פינת "שפטו בעצמכם" שבדף העיתון (עמוד 3), ולחבר

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

לפחות ארבע זכויות לילדים, בנושאים שונים, אותן ירצו להכניס לאמנה.

(הערה למורים: המליצו לתלמידים להתייחס גם אל המקורות שקראו, ולתת מענה להפרת זכויות ילדים המתוארת בהם או לזכויות המיוחדות לילדים כאזרחים צעירים. במהלך הדיון, הצביעו על מורכבות תהליך שמירת הזכויות - כיצד ניתן לשמור על זכות של האחד מבלי לפגוע באחר?

הפנו את התלמידים לאתר הבא, שיסייע להם במשימה זו : www.education.gov.il/zchuyot

אפשרות העשרה – מזכות לאחריות :

עד כה דיברנו על צורך במתן יחס מיוחד כלפי הילד/ה. נקודה חשובה אותה כדאי להעלות כפתח לעיסוק נרחב בה גם במהלך היחידות הבאות היא שאלת **האחריות** של הילד ביחס לזכות המגיעה לו.

שאלו את התלמידים :

מדוע, לדעתכם, מתייחסים לילדים כאל קטנים וחסרי ישע? מה האחריות המוטלת על ילדים כמקבלי זכויות ונושאי אחריות וחובה במימוש זכויות אלו?
קראו עם התלמידים את המשפט הבא :

זכויות נותנים ומקבלים, זכויות ילדים מאפשרות לקבוע את גבולות ההתנהגות הראויים בין ילדים לבין עצמם ובין מבוגרים, על כן גבול זכותו של האחד/האחרת היא זכותו של האחר/ת.
מיכל כהן, מנהלת המנהל הפדגוגי במשרד החינוך (בתוך : אמנת זכויות הילד בשפה ידידותית)

- האם קבלת זכויות תלויה בחובות?
- מהו 'גבול' זכותו של הילד? תנו דוגמאות למקרים בהם גבול זה נחצה.
- בצד כל זכות שיש לילדים ונוער קיימת אחריות הנגזרת ממנה. בחרו זכות החשובה לכם במיוחד – איזו אחריות נגזרת ממנה?

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

חלק ב - 'ילד': עניין של הגדרה?

"אצל ילדים זה תמיד אותו שיר:

המבוגרים אוסרים עליהם לעשות מה שהם מרשים לעצמם."

/14

טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד
המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756
education.gov.il@E-mail: tovabe, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה
 ~ איוואן אודואר

משימת פתיחה:

הציגו בפני התלמידים את התמונות המצויות בדף העיתון ובקשו מהם להגדיר מהו הגיל בו מותר במדינת ישראל לבצע כל אחת מן הפעולות:

זה רחוב? סקר רחוב

האם תדעו את הגיל בו מותר במדינת ישראל לבצע כל אחת מן הפעולות הבאות?

 להתנדב במד"א בגיל: _____	 לשרת בצה"ל בגיל: _____	 להציא רישיון נהיגה בגיל: _____
 לחצות כביש לבד בגיל: _____	 להרשם לפייסבוק בגיל: _____	 להציא תעודת זהות בגיל: _____
 לעלות על רכבת הרים בגיל: _____	 צפייה בסרטים עם תכנים אלימים בגיל: _____	 לשחק בביצת הפתעה בגיל: _____
		 לבחור בבחירות בגיל: _____

לאחר מכן, חשפו בפניהם את הגיל המותר על פי חוקי מדינת ישראל או תקנות של חברות מסחריות מסוימות:

- ✓ אכילת ביצת קינדר מגיל 3 (כתוב על גב האריזה בהוראות חברת הייצור)
- ✓ חציית כביש לבד מגיל 9,
- ✓ שימוש בפייסבוק מגיל 13
- ✓ התנדבות במד"א מגיל 15, במסגרת מחויבות אישית או עצמאית
- ✓ רישיון נהיגה ברכב – בעבר מגיל 17 וכיום שונה לגיל 16 ותשעה חודשים
- ✓ הוצאת תעודת זהות מגיל 16
- ✓ שינוי שם פרטי או שם משפחה מגיל 18 (ללא אישור הורים)
- ✓ זכות הצבעה מגיל 18 (עם זאת גיל מינימום להצגת מועמדות להיבחר לכנסת-21)
- ✓ חובת שירות צבאי מגיל 18
- ✓ צפייה בסרטים עם תכנים אלימים או מיניים, שמוגדרים עם כתוביות 'לא לצפיית ילדים' תלוייה בסיווג: מגיל 16 או 18 בלבד
- ✓ עלייה על רכבת-הרים בלונה פארק מגיל 12

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

קיימו דיון בשאלות הבאות:

- מה דעתכם על הגיל שנקבע (שאלו באופן ספציפי לגבי כל מקרה)? האם הייתם משנים את הגדרת הגיל בכל נושא שהוצג?
- מה הם השיקולים העומדים מאחורי קביעת גיל אחיד למעשים מסוימים?
- מי, לדעתכם, צריך להחליט על הגיל - הילד עצמו, הוריו או החברה? **(לדוגמא: אם ילד מרגיש בוגר מספיק כדי לחצות כביש לבד בגיל 8 האם צריך לתת לו? ואם הורים לא סומכים על הילד גם בגיל 12 שיחצה לבד - האם על הילד להתעקש?)**
- מה דעתכם על אכיפת מגבלות הגיל באמצעות חוקים? נמקו.
- **הערה למורים:** משימה זו מעידה על כך שתהליך ההתבגרות הוא תהליך ממושך ומורכב: הבשלת הגוף, פיתוח המחשבה והרגשות, אינס מתרחשים ביום אחד. לילד כשרים וכישורים המתפתחים בתהליך התבגרותו. אמנת זכויות הילד מתייחסת לסוגיה באמצעות עקרון הכשרים המתפתחים שהוא אחד מחמשת העקרונות המנחים את יישום זכויות הילד ובו קיימת ההנחה כי יש להתייחס לילדים בהתאם לשונותם וייחודם כבני אדם בתהליך של התפתחות כושריהם ויכולתם. העקרון נשען, בין היתר, על ההנחה שכל פגיעה בילד במהלך התפתחותו הינה בעלת השלכות מרחיקות לכת על עתידו.

לאור הדוגמאות השונות שאלו:

- באילו תחומים בא לידי ביטוי תהליך התבגרות? (התחום הפיזי, התחום הנפשי והתחום הקוגניטיבי - ראו פירוט בטבלה להלן)
- מהם השינויים הפיזיים הקשורים בהתבגרות? (שינויים הורמונאליים שמתבטאים בהתחלפות הקול, צמיחת שיער, ועוד).
- אילו יכולות קוגניטיביות נרכשות במהלך שנות ההתבגרות? (חשיבה, תפיסה, הבנה, למידה, קשב, זיכרון, יצירתיות, ייצוג ידע, הסקת מסקנות, קבלת החלטות ופתרון בעיות)
- שרטטו טבלה על הלוח ובקשו מהתלמידים למיין את הדוגמאות על פי התחומים שצינו (שימו לב כי יתכנו מקרים המשתייכים ליותר מאשר תחום אחד) ובנוסף, לפרט ולהסביר לגבי כל דוגמא, כיצד היא קשורה לתחום אליו שובצה (ראו פירוט בטבלה הבאה):

מילד למבוגר - היבטים של תהליך ההתבגרות

התחום הפיזי	התחום הרגשי	התחום הקוגניטיבי (חשיבה)
-------------	-------------	-----------------------------

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

▪ אכילת ביצת קינדר – יכולת התאמה בין חפץ לתפקודו. ▪ חציית כביש – הפעלת שיקול דעת. ▪ רישיון נהיגה ברכב – הפעלת שיקול דעת, הסקת מסקנות קוגניטיביות כגון אומדן מרחק סביר, מצב של יציאה לעקיפה וכו'. ▪ תעודת זהות ▪ גיוס לצה"ל ▪ זכות הצבעה ▪ פייסבוק ▪ שינוי שם	▪ צפייה בסרט – סינון תכנים שעלולים להזיק לצופים צעירים ולהשפיע על התנהגות, תפיסה, דימוי עצמי, הרגלים ועוד. ▪ פייסבוק – היחשפות בפני מידע מגוון ולעיתים מסוכן ולא ראוי. ▪ התנדבות למד"א – היחשפות למראות קשים. מחייב בגרות ותפקוד ▪ שינוי שם – מחייב בגרות נפשית וקבלת החלטה שלה תוצאות משמעותיות. ▪ גיוס לצה"ל	▪ אכילת ביצת קינדר – סכנת בליעת חפצים קטנים ▪ לונה פארק – קשור בגובה, משקל, התאמה למושב וכו'. ▪ חציית כביש – גיל בו ניתן להבחין פיזית בהולכי רגל בכביש. ▪ גיוס לצה"ל
---	---	---

שאלות לדיון:

- איזה תחום, מבין התחומים שבטבלה, נראה לכם הטוב ביותר לקביעת גיל הבגרות? נמקו.
- האם, לדעתכם, יש חשיבות זהה לכל התחומים, בקביעת גיל הבגרות?

הערה למורים: כדאי לתת לתלמידים להביע את דעתם על הנושאים השונים, לבחור באחד הנושאים ולשתף בחוויות אישיות הקשורות בו.

ב. 'כשאהיה גדול...' – מתי זה 'גדול'?

כל פעולה בכל מסגרת חיים מוצבים גבולות. ההגבלות וההיתרים לפי גיל של פעולות מסוימות נמשכים עד גיל 21 לכל המאוחר, כלומר נוגעים ל'ילדים' בלבד. אם כן, מיהו 'ילד'? על סמך מה קובעים עד מתי נמשך גיל הילדות?

למעשה ישנן לפחות שתי הגדרות משפטיות שונות למושג 'ילד': ההגדרה ההלכתית של המשפט העברי, לפיה גיל הילדות נמשך עד בר / בת מצוה (12 לבנים ו-13 לבנות). ועל פיה נקבעה גם ההגדרה המילונית. לעומת זאת, ההגדרה החוקית בארץ היא שעד גיל 18 נחשב האדם ל'קטין' (עם 'תחנת-ביניים' בגיל 12 בו הילד הופך ל'בגיר') ולפיה נקבע גיל הילדות בפתיחה של אמנת זכויות הילד. המשפט העברי הקדום, שייצר את ההלכה, והמשפט הכללי העכשווי מהווים שתי תפיסות משפטיות, שעל אף שהן שונות זו מזו, קיימת זיקה ביניהן.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

תוך כדי הדיון בהגדרות המוחלטות הקובעות מתי אדם הוא 'ילד' ומתי הוא 'מבוגר', נעסוק בשאלה זו גם במובן פנימי ועמוק יותר.

קראו עם התלמידים את ההגדרות השונות:

הסבר למשנה:

מדובר בתוקף קיומו של **נדר** - התחייבות / איסור, שאדם נוטל על עצמו. ילד, לפי ההלכה, אינו אחראי למעשיו ולכן אינו חייב לעמוד בנדריו. לעומתו, בוגר העומד ברשות עצמו, אחראי לדברים אותם הוא מוציא מפיו ולמעשים שבכוונתו לעשות, ולכן נדריו תקפים.

המשנה מציינת כי כשנה לפני הגיעם לגיל מצוות (כאשר בת מגיעה לגיל 11 ובן מגיע לגיל 12) הם אמנם עדיין לא נחשבים לבוגרים העומדים ברשות עצמם אך זהו שלב של 'שנת הכנה' לעצמאות שלהם ולאחריותם לכל מעשיהם, ואז, יש לבדוק האם הבינו את משמעות המושג 'נדר' ותוקפו בעת התחייבותם. לאחר שנה זו, בהגיעם לגיל מצוות - ההתחייבות שלהם תקפה ללא כל בדיקה.

מיהו ילד?

בת אחת עשרה שנה ויום אחד - נדרה נבדקין.
 בת שנים עשרה שנה ויום אחד - נדרה קיימין...
 בן שנים עשרה שנה ויום אחד - נדריו נבדקין.
 בן שלש עשרה שנה ויום אחד - נדריו קיימין...
 (משנה מסכת נדה, פרק ה', הלכה ו')

הגדרה הלכתית

מיהו ילד?

ילד - ولد אדם, בן מזמן היוולדו ועד גיל בר-מצוה (שלוש עשרה שנה) בערך
ילדה - בת מזמן היוולדה ועד גיל בת מצוה (שנים עשרה שנה) בערך
 המילון החדש, אבן שושן, הדפסה בשנת 1989

הגדרה מילונית

מיהו ילד?

החוק בישראל מגדיר 'קטין' כאדם שגילו קטן מ-18, ויש חוקים שונים המגנים עליו כגון חיסיון משפטי, הגבלות שונות להעסקת נוער ועוד. בנוסף, קטין מתחת לגיל 12 אינו "בר עונשין" ואינו נושא באחריות פלילית למעשיו. לכן לא ניתן להגיש כנגדו כתב אישום ולהענישו, במסגרת בית משפט. קטין מעל לגיל 12, שביצע עבירה פלילית, הינו "בר עונשין" ונושא באחריות פלילית למעשיו. עם זאת, רשויות החוק בישראל נוהגות באותו קטין, מגיל 12 ועד לגיל 18, באופן שונה מאשר הן נוהגות כלפי בגיר.

הגדרה משפטית

כעת השוו הגדרות אלו להגדרה מתוך אמנת זכויות הילד וקיימו דיון בשאלות הבאות:

- מה דעתכם על הגדרות אלו? האם תרצו להציע הגדרה משלכם?
- מהו ההבדל בין התפיסות עליהן מבוססות ההגדרות השונות?
- מדוע, לדעתכם, יש הגדרות שונות לשאלה "מיהו ילד"?
- על מה, לדעתכם, מתבסס אבן-שושן בהגדירו את גילו של 'ילד'?
- מדוע הוא קובע דווקא גיל זה?
- במה ההגדרות של אבן שושן וההלכה דומות זו לזו? במה הן נבדלות אחת מהשנייה? (שימו לב להגדרת המילון המאפשרת גמישות: 'גיל בר מצווה בערך' מול ההלכה הקובעת באופן נחרץ, כי גם יום אחד בלבד לאחר בר המצווה, יש חיוב ותוקף לנדר)
- מדוע, לפי ההלכה היהודית, קיימים הבדלים בין המינים בגילאי קביעת הבגרות? האם, לדעתכם, הבדלים אלו רלוונטיים לנושאים

האמנה הבינלאומית לזכויות הילד

לצורכי האמנה, ילד הינו כל יציר אנוש שלא מלאו לו עדיין 18 שנה, אלא אם כן הוקדם גיל הבגרות שלו לפי החוק. (סעיף 1)

דברי הסבר בשפה ידידותית לאמנת האו"ם לזכויות ילדים: (מתוך אתר 'זכויות התלמיד', משרד החינוך)
 מהו ילד? ילד וילדה הוגדרו, לצורך האמנה, כאדם מתחת לגיל 18 שהוא "גיל הבגרות".

ייתכן שבמדינות מסוימות "גיל הבגרות" נקבע לפני גיל 18, ובמדינות הללו ילדים וילדות יוגדרו כילדים מתחת לגיל הבגרות הקבוע במדינתם. בכל מקום בו מצוינת המילה "ילד", הכוונה היא לילד וילדה.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

המחייבים בגרות על פי חוק (רישיון נהיגה, שינוי שם וכיו"ב)?

- ההלכה קובעת נקודת זמן קבועה להגדרת הילד, התלויה בתאריך הולדתו ובהגיעו לגיל מסוים. לפי המקור שקראנו, איזו משמעות מעשית יש למדד זה? (מדובר בתוקף קיומו של **נדר** - התחייבות שאדם נוטל על עצמו. ילד, לפי ההלכה, אינו אחראי למעשיו ולכן אינו חייב לעמוד בנדרי. לעומתו, בוגר העומד ברשות עצמו, אחראי לדברים אותם הוא מוציא מפיו ולמעשים שבכוונתו לעשות, ולכן נדריו תקפים.)
- האם לדעתך גיל הבגרות ההלכתי מתאים לאתגרים של ילדים ובני נוער בימינו?
- מהו הדמיון ומהו השוני בין הגדרת ההלכה היהודית לבין הגדרת החוק הישראלי לגילו של ילד? מהי משמעות ההבדלים, לדעתכם?

העשרה: לשם ההשוואה, תוכלו לקרוא גם את המקור הבא (שאינו מופיע בדף העיתון) ולדון במשמעות הרעיונית שבו, שכן הוא מתאר מנהג שהיה קיים בחלק מן הקהילות, אך מעולם לא נקבע כהלכה:

יש לו לאדם להיטפל עם בנו (לשאת באחריות למעשיו של בנו) עד י"ג שנה, לאחר מכן צריך לומר: 'ברוך אתה ... שפטרני מעונשו של זה'.

(שמעון בר' צדוק, המאה ה-13, בספר הכולל את פסקי ומנהגי המהר"ם מרוטנברג, סימן ש"צ)

- מה דעתכם על הגדרת החוק, לפיה ילד מעל גיל 12 הוא בוגר דיו כדי להיות 'בר עונשין' ולשאת באחריות פלילית?
- מדוע יש, לדעתכם, יחס שונה בין בגיר לבין בוגר שעבר את גיל 18? (למעשה, כאשר מדברים על התבגרות, מדובר בתהליך ולא באירוע חד פעמי. הקטין טרם השלים את התבגרותו הפיזיולוגית והנפשית, כמו כן טרם הספיק לצבור ניסיון חיים)
- האם לדעתכם כדאי שגיל הבגרות יקבע באופן אישי לפי מידת התפתחותם של כל ילדה וילד? (אם ההורים מחליטים שילדם בן העשר בוגר דיו האם הייתם מסכימים שינהג או יתגייס?)

- **העשרה:** עיינו במשנה הבאה ודונו בהיבטים השונים המופיעים בה עליהם למדנו (התפתחות קוגניטיבית, התפתחות רגשית וכיו"ב):
בן חמש שנים למקרא ;
בן עשר למשנה ;

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף יישומי חוק ומדיניות

הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

בן שלוש עשרה למצוות ;	בן חמישים לעצה ;
בן חמש עשרה לתלמוד ;	בן שישים לזקנה ;
בן שמונה עשרה לחופה ;	בן שבעים לשיבה ;
בן עשרים לרדוף ;	בן שמונים לגבורה ;
בן שלושים לכוח ;	בן תשעים לשוח ;
בן ארבעים לבינה ;	בן מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם.

פרקי אבות, פרק ה', כ"א

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח על יישום חוק זכויות התלמיד/ה

סיכום

ביחידה זו דנו בשאלה "מיהו ילד?" ובחשיבות קביעת זכויות מיוחדות לילדים במובחן ממבוגרים. בתהליך הלמידה עסקנו עם התלמידים בהיבטים שונים במצבי חיים של ילדים, לאור ההגדרות השונות של תקופת הילדות. הראנו, כי היחס לתקופת הילדות ולילדים משתנה בהתאם לתרבות, לחברה ולתקופה – מ"עידן של ורד" ו"תור הזהב" לתיאורים מפוכחים יותר ואף פסימיים וקודרים. לאחרונה, חוקר התרבות ניל פוסטמן אף דיבר על "מות הילדות". בהמשך היחידה בחנו הגדרות שונות הדנות בגבולות גיל הילדות – הגדרות משפטיות הקובעות, מתי חלות על הילד חובות שונות (הלכתיות, פליליות) והגדרות חינוכיות, הקובעות את זכות הילד לחינוך חובה. בעוד אנו משוטטים בסבך מנהלתי ומשפטי זה, חשוב לזכור את זכות הבסיס – הזכות להיות "ילד". ביחידות הבאות נדון בהשלכות נוספות של זכות זו.

נספח העשרה:

על ח"נ ביאליק מסופר, שכשעלה בשנת תרפ"ד לארץ, ערכו לו ילדי תל אביב קבלת פנים נלהבת. אחרי שעברו לפניו בסך תלמידי בתי הספר בעיר, קם המשורר ונאם לפנייהם: "תינוקות של בית רבן [=ילדים הלומדים תורה], כשבא בלעם לקלל את ישראל אמר "מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו". האגדה אומרת שראש צורים הם תינוקות של בית רבן ומברכותיו של אותו רשע אנו יודעים את קללותיו. ידוע שכוח האומה כלול בתינוקות של בית רבן. בלעם רצה לעקור כוח זה. מי שרוצה לעקור אומה – יעקור את תינוקות של בית רבן. כדי להפיל צור – צריך לחפור תחתיו. אנו צריכים לבנות את ירושלים של מעלה. ירושלים של מטה היא אמצעי לבנין ירושלים של מעלה. תל אביב היא העיר שנבנתה על ידי יהודים ומתחילה ועד סוף נבנתה על חול, אלא שבשעה זו באו ועשו לה יסוד מוצק והוא החינוך – בנין שיהיה לעדי עד. תורה היא מלה עברית בלעדית. אין בלשון אחרת המושג תורה. היא אינה חכמה או מדע ואמנות בלבד והיא גם לא מושג הכולל את כולם... התורה ביחד עם הארץ יהיה הבנין שלם. אתם תינוקות עמלים תמיד לעשות את הבנין שלם לכן אין מבטלים תינוקות של בית רבן מתלמוד תורה אפילו לבנין בית המקדש שהוא עליון על הכל שובו לעבודתכם ולתורתכם מפני שזה הבנין החזק והנצחי ביותר. בלעדיו אין שום ערך ליתר עבודתנו. שובו לתלמוד תורה שהוא כנגד כולם" ("שנה בשנה", תשל"ד, עמ' 335)